

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง ภาษาไทย 80 เล่ม พ.ศ. 2500

พระไตรปิฎก ฉบับมหาเถรสมาคม ภาษาไทย 45 เล่ม พ.ศ. 2549

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย 91 เล่ม พ.ศ. 2525

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย 45 เล่ม พ.ศ. 2535

งานแปล พระไตรปิฎก จัดจากพระโอษฐ์ 5 เล่ม โดยพรพรตาสภิกขุ พ.ศ. 2521

พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

พุทธวจน อรรถ	พุทธวจน กัมม	พุทธวจน กัณหา	พุทธวจน กตติย	พุทธวจน กรรม	พุทธวจน กามาคัน	พุทธวจน มรรค
พุทธวจน อินทรีย์	พุทธวจน ปฐมธรรม	พุทธวจน อเนกธรรม	พุทธวจน อเนกธรรม	พุทธวจน อเนกธรรม	พุทธวจน อเนกธรรม	พุทธวจน อเนกธรรม
พุทธวจน ศรัทธา	พุทธวจน อนามิ	พุทธวจน จิต	พุทธวจน วิญญาน	พุทธวจน วิญญาน	พุทธวจน วิญญาน	พุทธวจน วิญญาน

พ.ศ. 2555

พุทธวจน-ปิฎก 33 เล่ม

ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

เสาหินอโศก (อินเดีย) พ.ศ. 234

จารึกใบลาน (อัฟกานิสถาน) พ.ศ. 1000

ศิลาจารึก (ประเทศไทย) พ.ศ. 1200 - 1400

พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ.๑๑๒ สมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. 2436 + พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ ภาษาบาลี อักษรขอม พ.ศ. 2468

คัมภีร์ใบลาน อักษรขอม สมัยรัชกาลที่ ๑ พ.ศ. 2331

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA+ APP
E-TIPITAKA APP

วิสุทธิกานาปาฬ APP

๑) หลักฐานสมัย พุทธกาล

การใช้ พุทธวจน ที่มีความหมายถึงคำสอนของ พระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ดังปรากฏหลักฐาน ในพระวินัยปิฎก ว่าพระศาสดาให้เรียนพุทธวจน (ภาพที่ ๑.๑ และภาพที่ ๑.๒)

ภิกขุ ชามันเตสิ “น ภิกขเว พุทธวจนํ ฉนฺทโส อโรเปตฺตพฺ; โย อโรเปยฺย, อามตฺติ ทุกกฏฺสส. ชนฺชานามิ ภิกขเว สกยา นิรุตฺติยา พุทธวจนํ ปริยาปฺนินฺติ.

ภาพที่ ๑.๑ คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (จปร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒ หน้า ๔๕ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้ [๑๘๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นโดยภาษา สันสกฤต รูปโดยกชั้น ต้องอาบัติทุกกฏ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ เล่าเรียนพุทธวจนะตามภาษาเดิม.

ที่มา: พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) พระวินัยปิฎก จุลลัทธิค เล่ม ๒ หน้า ๖๔

ฉนฺทโส ๖๕๖ พุทธวจนะให้เสียเพราะคำเนียงของคน ๆ ขอพวกภิกษุยกพระพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะเถิด. พระองค์ทรงสติเตือนแล้ว จึงทรงบัญญัติไว้ว่า น ภิกขเว ฉนฺทโส พุทธ- วจนํ อโรเปตฺตพฺ. โย อโรเปยฺย อปตฺติ ทุกกฏฺสส. ชนฺชานามิ ภิกขเว สกยา นิรุตฺติยา พุทธวจนํ ปริยาปฺนินฺติ แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย ไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ. ภิกษุ โยยกขึ้น ต้องทุกกฏ. เราอนุญาตให้ เรียนพุทธวจนะตามคำเนียงของคน ๆ. เรื่องนี้ควรรู้ใน ขุททกขันธ์ก จุลวรรค เล่ม ๗ หน้า ๗๐ [ข้อ ๑๘๐]. (นิต. ๑๐).

ที่มา: หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๙๖

ภาพที่ ๑.๒ คำอธิบายภาพ: คำแปลเป็นภาษาไทย ของภาพที่ ๑.๑ จาก หนังสือ สารานุกรม พระพุทธศาสนา ประมวลจาก พระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

๒) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๑

พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือพงษาวดาร
กรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล ซึ่งแต่งเป็นภาษามคร
เพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนาในรัชกาลที่ ๑ เป็นหนังสือ
๗ ผูก ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศ
กัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพจนสุนทร คำนำของ
หนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ภาพที่ ๒.๑ และภาพที่ ๒.๒)

ชั้นมาก ในกาลปางก่อน พระพุทธทวณะนั้นก็ยังมิบรรลุนิ
ครันกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง พระพุทธทวณะนั้นก็เสื่อมวิปลา
หิรุทธิ์ผิผิเพี้ยนสิดลนิตไป มีความสลับที่อันสนธิอาภูลไปก้วย
ไทย และพระพุททวณะนั้น ชนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร
และกำลังปัญญาอันเป็นต้น เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาอักษระ
และมทพยัญชนะให้ถูกต้องน เหตุก็จึงพระพุททวณะจึงเสื่อม
หิรุทธิ์ไป

ภาพที่ ๒.๑

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดาร
กรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล หน้า ๑

๓ อนึ่งพระพุททวณะนั้น ยังประภิชฐานมั่นคงอยู่ในประเทศ
ทั้ง ๕

- ๑ ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม
- ๒ มลฑประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมณฑลราช
- ๓ ประเทศเขมราชคือกัมพูชา
- ๔ ประเทศรามัญราชคือหงสาวดี
- ๕ ประเทศพม่าคืออังวะสุลต่าน

ในประเทศอันนั้นเสื่อมสูญไป บรรดาชนทั้งหลายเหล่านั้น
นรชนที่ไม่รู้คุณในพระพุททศาสนาที่มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่ง
จากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคร
แล คำแปล หน้า ๒

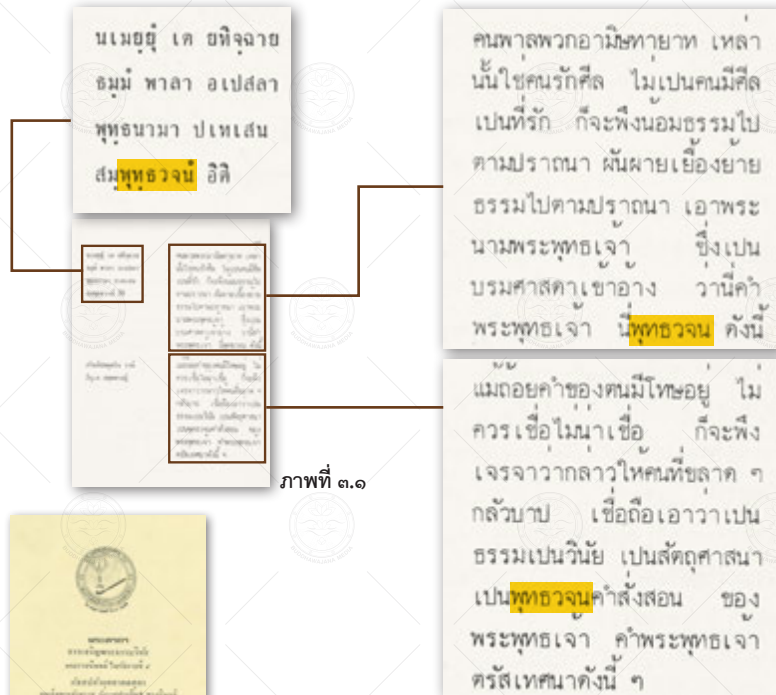
ที่มา:

หนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล

๓) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๔

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ พระคาถาสรรเสริญ
พระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ (ภาพที่ ๓.๑)
และปรากฏในหนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ (ภาพที่ ๓.๒ และภาพที่ ๓.๓)

ภาพที่ ๓.๑

ที่มา:

หนังสือ พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔
ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ หน้า ๒๕

ธุดงค์คุณนุช เกสธุจิ วรุตานัน วรุตานัน
อินทวิธาน วัฒนเน สดุดเมธเน ยถาพล
ปญญาช ภาวนาโศก- วายามกรณเน
อโณมี พุทธวจน- สหุสมุมปรีกุกยา

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔

อันเป็นพระพุทธรูป พร้อมทั้งอรุณกฤตาก็ ค่ายทองจำและ
สวทพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลีนั้นด้วยก็ ค่ายแสง
และบอกธรรมตามสมควร แก่กันอื่นๆ ผู้ใคร่ประโยชน์ ปรารถนา

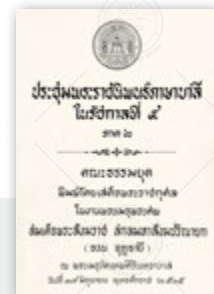
ภาพที่ ๓.๒

ภาพที่ ๓.๓

ที่มา:

หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒
หน้า ๑๘๐ และหน้า ๑๘๓

๔) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๕**

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบ
ลัทธิพระพุทธศาสนานินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ (ภาพที่ ๔.๑),
ปรากฏในหนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมา กับ สมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ภาพที่ ๔.๒
และภาพที่ ๔.๓) และปรากฏในหนังสือ พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่
พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระ
พระเทพรัตนราชสุดา (ภาพที่ ๔.๔)

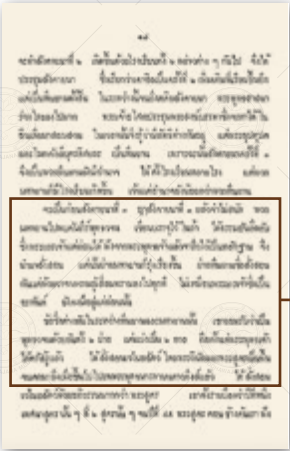
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

จะเป็นก่อนถึงคายนาก็ ๓ ถาถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ฉันใด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์**พุทธวจน** เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดั่งกับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งสอน แแต่ในฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งสอน
กันแต่ด้วยวาจากามรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็น
พุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสรู้แล้ว ได้ตั้งสอนไว้ในยถาคัมภีร์ โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น
จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้ตั้งสอน

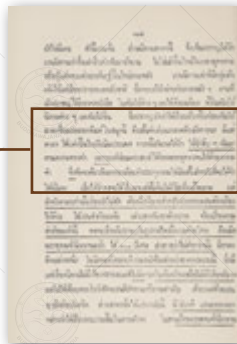
ภาพที่ ๔.๑

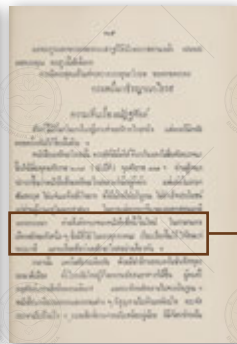
ที่มา:
หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนานินยานกับมหายาน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๘๘

นิกายต่าง ๆ แรกก็มีภิกษุอื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบเรียงขึ้นก่อนคัมภีร์
ชาติซึ่งแปลออกพิมพ์ ในสมัยนั้น คือสันติก่อนเวลาดคดียสังคายนา มีแต่
คากา ได้แต่งขึ้นในรัชสมัยประเทศ คากานี้ดังเกิดได้ว่า ได้นามับ ๆ กันมา
ตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์ ได้ทรงพระพุทธรูปไว้ด้วยความ
จำ จึงจำต้องร้อยกรองถ้อยคำประดุจดนตรีให้ย้อนต้นสำหรับที่จะได้จำ
ให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่ชนคนไม่มชอที่พลัดพลาด แต่

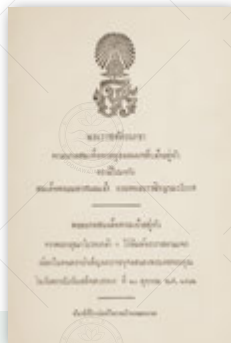
แต่บรรดกถา ท่านจึงคิดจะรจนานหนังสือขึ้น ขึ้นใหม่ ในภาษามคธ
เลือกถ้อยคำตัวหนึ่ง ๆ ซึ่งมีที่ใช่ ในพระพุทธรูป เรียบเรียงขึ้นไว้ให้สมแก่
พระบาท แล้วจะเรียกชื่อว่าเขกักรวโถสอย่างเดียวกัน ๆ

ภาพที่ ๔.๒

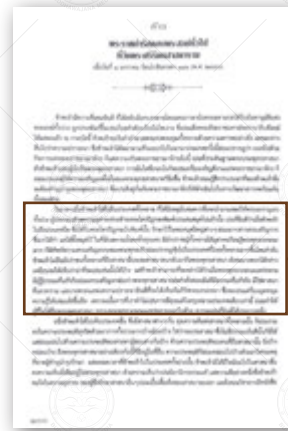
ภาพที่ ๔.๓

ที่มา:

หนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๐๒ และ ๑๐๙

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเถรานุเถร
ทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสาหะช่วยชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เป็นเล่มสมุดไปแล้วนั้น เปนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้า
ไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่าง ๆ ย่อมมากกล่าวสรรเสริญการ
ซึ่งเราได้ทำ แลได้ตั้งสมุดไว้ ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้ดูสาธะเรียนรู้พระพุทธรูปจะ
มาก กิตติศัพท์ความสรรเสริญธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏฟังไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ
ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าชนทั้งหลายที่ถือศาสนาอื่นจะละศาสนาตนกลับมาถือพระพุทธศาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าว
เหมือนจะให้เห็นว่านี่จะเป็นเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธรูปจะแพร่หลาย
มีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรเสริญยกย่องว่าพระพุทธศาสนาเป็นคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มีวิชาสาขา
ที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปราถนาอันดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรรถกถา ซึ่งจะเปนเครื่องอุดหนุน
ความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉะนั้นการที่เราทำไม่เป็นการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านั้น ย่อมทำให้
ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธศาสนา ทราบพระพุทธรูปจะแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเป็นที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

ภาพที่ ๔.๔

ที่มา:

หนังสือ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓)
จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา พิมพ์ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๕๐ หน้า ๑๐๐

๕) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๗

พุทธวจนะ มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิตติยกรรวลักษณ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (ภาพที่ ๕)

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูล พระกรุณานี้ ประเทศสยามจักเป็นคลังพระธรรมของโลก รักษาไว้ซึ่งพระ**พุทธวจนะ**สืบกาลหาที่สุดมิได้

ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ ถ้าชอบด้วยกระแส พระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา กวรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า กิตติยกรร ขอเดชะ

ภาพที่ ๕

ที่มา:
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

๖) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๙

พุทธวจน มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนา พระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาพที่ ๗)

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชมติว่า พระ**พุทธวจน**อันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ครบโดยที่ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชมติว่า พระ**พุทธวจน**อันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ครบโดยที่ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ภาพที่ ๖

ที่มา:
ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘
เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก